

dennoyi formy navchannya / O. T. Kuznyetsova, V. M. Kysil', YU. F. Kosobuts'kyu. – Rivne : NUVHP, 2019. – 42 s. – [El. resurs] Rezhym dostupu : <http://ep3.nuwm.edu.ua/14408/1/09-02-27%20%281%29.pdf>.

13. Loshtun O. Osoblyvosti vykorystannya treninhovoyi vzayemodiyi : dydaktychnyy aspekt : [treninhy u navch.-vykhov. protsesi VNZ] / Ol'ha Loshtun // Zb. nauk. pr. Uman. derzh. ped. un-tu im. Pavla Tychyny / Uman. derzh. ped. un-t im. Pavla Tychyny. – Uman' : Zhovtyy O. O., 2012. – CH. 3. – S. 172–178.

14. Makurina A. S. Povysheniye motivatsii uchebnoy deyatel'nosti studentov fizkul'turnogo vuza : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk po spets. 13.00.04 – teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya, sportivnoy trenirovki, ozdorovitel'noy i adaptivnoy fizicheskoy kul'tury; 13.00.08 – teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya // Arina Sergeyevna Makurina. – Chelyabinsk, 2006. – 24 s.

15. Chebykin O. YA. Psykholohichni osnovy treninhovykh tekhnolohiy : monohrafiya / O. YA. Chebykin, T. V. Sinyel'nikova // Pivden. nauk. tsentr NAPN Ukrayiny. – Odesa : Leradruk, 2013. – 229 s. – S. 174–190. – [El. resurs] Rezhym dostupu : <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1336>.

16. Cheremnykh A. N. Innovatsionnyy podkhod k zdorov'yesberezheniyu studentov v ramkakh seminarikh zanyatiy modulya «Fizicheskaya kul'tura» : ucheb.-metod. posobiye / A. N. Cheremnykh, T. I. Chedova. – Perm' : Perm. gos. nats. issled. un-t, 2018. – 4 Mb; 96 s. – [El. resurs] Rezhim dostupu : <http://www.psu.ru/files/docs/science/books/uchebnie-posobiya/innovatsionnyj-podhod-k-zdoroviesberezheniyu-studentov.pdf>. – Zagl. s ekrana.

17. Yatskovskaya L. N. Fizicheskoye vospitaniye studentov, vremenno osvobozhdennykh ot zanyatiy po sostoyaniyu zdorov'ya, posredstvom ozdorovitel'no-obrazovatel'nogo treninga : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk po spets. 13.00.04 – Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya, sportivnoy trenirovki, ozdorovitel'noy i adaptivnoy fizicheskoy kul'tury / L. N. Yatskovskaya. – Krasnoyarsk, 2007. – 24 s

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).18

Максимчук І. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини,
Маріупольський державний університет*

Сагач О. М.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки та психології Чернігівського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського*

Демченко І. І.

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної освіти,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Фурдуй С. Б.

*доцент, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та фізичної культури,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Максимчук Б. А.

*доцент, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та фізичної культури,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Протас О. Л.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового центру «Педагогіка і психологія вищої школи» ІВО НАПН України
та Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Межшловська Л. Й.

*кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти
ДВНЗ "Прикарпатський Національний університет імені Василя Стефаника"*

Кузько Е. О.

*асистент кафедри фізичної культури
Дніпропетровський державний університет імені Олесея Гончара*

Дніпропетровський державний університет імені Олесея Гончара

САМОРОЗВИТОК У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Основними шляхами самовдосконалення майбутнього учителя фізичної культури є комплекс внутрішніх особистісних потреб (потреба у фізичному, інтелектуальному, духовному, професійному самовдосконаленні), що реалізуються у конкретних видах зовнішньої та внутрішньої (психологічної) діяльності: самоконтроль, самоорганізація, самонавчання, самоосвіта тощо.

В сучасному розумінні педагогічна майстерність – це стан і певний рівень особистості вчителя, діалектичне поєднання його особистих та професійних якостей, що дозволяють високоякісно досягати часткових та загальних педагогічних цілей. У проекції на особистість вчителя фізичної культури педагогічна майстерність – здатність творчо вирішувати педагогічні проблеми під час заняття з фізичної культури, організувати освітній процес із залученням

високої культури, професійних знань, фізичних навичок тощо на основі компетентнісного, діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів, глибоких педагогічних знань, досвіду, широкому кругозорі, особистісній культурі, творчості й педагогічному такті. При цьому педагогічна майстерність є відносно завершеним процесом, тому при діагностуванні рівня педагогічної майстерності необхідно орієнтуватися на достатній рівень для педагога з відповідним стажем і досвідом.

Ключові слова: самовдосконалення, учитель фізичної культури, педагогічні проблеми, освітній процес.

Максимчук И. А., Сагач О. М., Демченко И. И., Фурдуй С.Б., Максимчук Б. А., Протас О. Л., Межиловская Л. И., Кузько Э. О. Саморазвитие в контексте формирования педагогического мастерства будущего учителя. Основными путями самосовершенствования будущего учителя физической культуры является комплекс внутренних личностных потребностей (потребность в физическом, интеллектуальном, духовном, профессиональном самосовершенствовании), реализуемых в конкретных видах внешней и внутренней (психологической) деятельности: самоконтроль, самоорганизация, самообучение, самообразование и тому подобное. В современном понимании педагогическое мастерство – это состояние и определенный уровень личности учителя, диалектическое сочетание его личных и профессиональных качеств, позволяющих высококачественно достигать частных и общих педагогических целей. В проекции на личность учителя физической культуры педагогическое мастерство – способность творчески решать педагогические проблемы во время занятия по физической культуре, организовывать образовательный процесс с привлечением высокой культуры, профессиональных знаний, физических навыков и т.п. на основе компетентностного, деятельностного и личностно ориентированного подходов, глубоких педагогических знаний, опыте, широком кругозоре, личностной культуре, творчестве и педагогическом такте. При этом педагогическое мастерство является относительно завершенным процессом, поэтому при диагностировании уровня педагогического мастерства необходимо ориентироваться на достаточный уровень для педагога с соответствующим стажем и опытом.

Ключевые слова: самосовершенствование, учитель физической культуры, педагогические проблемы, образовательный процесс.

Maksymchuk I., Sahach O., Demchenko I., Furdui S., Maksymchuk B., Protas O., Mezhylovska I., Kyzko E. Self-development in the context of forming the future teacher's pedagogical skills. Self-improvement is especially important component of educational activity of teachers in light recognitions not the subject - object, and the subject - subject interaction of a teacher and a pupil and also the declaration and also the Convention of the UN principles of continuous education (education throughout life) when not only a separate lesson, a semester or even completely study at school / HEI is only a separate fragment, and a person has to "learn to study" during this time. The purpose of the article is in theoretical justification of self-development in the context of forming the future teacher's pedagogical skills. The main ways of self-improvement of physical culture future teacher is the complex of internal personal requirements (need for physical, intellectual, spiritual, professional self-improvement) which are implemented in concrete types of external and internal (psychological) activity: self-checking, self-organization, self-training, self-education, and so forth. In modern understanding the pedagogical skill is a state and a certain level of personality of a teacher, a dialectical combination of his personal and professional qualities, which allow high-quality achievement of partial and general pedagogical aims. The pedagogical skill - the ability to creatively solve pedagogical problems during physical culture classes, to organize educational process with the involvement of high culture, professional knowledge, physical skills and etc. on the basis of competent, active and personality-oriented approaches, deep pedagogical knowledge, experience, wide outlook, personal culture, creativity and pedagogical tactics in the projection on the personality of physical culture teacher. At the same time the pedagogical skill is the relatively completed process, therefore when diagnosing the level pedagogical skill should be oriented to a teacher's sufficient level with the corresponding experience.

Keywords: self-improvement, physical culture teacher, pedagogical problems, educational process.

Постановка проблеми. Саморозвиток та самовдосконалення є головними принципами особистісно орієнтованого навчання й виховання. Як зазначають науковці Є. Бондаревська та С. Бекасова, в основі саморозвитку як учня, так і вчителя лежать адаптивні й інтегративні мотиваційні й діяльнісні рушії, що дозволяють повністю реалізовувати свій інтелектуальний, творчий та діяльнісний потенціал, усвідомлювати себе самоцінною й унікальною особистістю, а навколишній світ – безмежним простором варіантів і можливостей, сповненим не перешкод, а викликів [1; 2].

Самовдосконалення є особливо важливим компонентом освітньої діяльності педагога у світлі визнання не суб'єкт-об'єктної, а суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя та учня, а також проголошенню Конвенцією ООН принципів безперервної освіти (освіта впродовж життя), коли не тільки окремі уроки, семестри чи навіть повністю навчання у школі / ВНЗ є лише окремим фрагментом, і людина має за цей час «навчитися вчитися» [3-13].

Аналіз актуальних досліджень. О. Пинзенник указує на недооцінку цієї рушійної сили у формуванні вчителя: «Не повною мірою використовується в практиці роботи вищої школи ідея саморозвитку індивідуальності шляхом самопізнання та самовиховання, розуміння того, що тільки в творчій перетворювальній діяльності з найбільшою повнотою розкриваються індивідуальні якості особистості, може відбутися професіонал-майстер» [14, с. 41].

Науковці зазначають, що потреба в самовдосконаленні педагога починається з усвідомлення студентом постулату про суб'єктний характер життя людини, тобто людина може бути щасливою, досконалою й реалізованою тільки в конструктивній взаємодії самої з собою (екзистенція як системоутворюючий фактор). І під час навчання студента-педагога, і

під час педагогічної діяльності є лише суб'єктні стосунки, що взаємостимулюють учасників у своєму розвитку. Чітке визначення особистості як суб'єкта подає Р. Мушкета: «суб'єктом є той, хто: виконує певну суспільну роль, керує своїм психічним станом і своєю активністю, має вплив на події; перебуває в постійному стані самовдосконалення, переростання «самого себе», власних обмежень, постійно розширює межі своєї суб'єктивності та суб'єктивності суспільного середовища, полегшує реалізацію суб'єктивності іншій людині» [16, с. 29].

Як відомо, компетентності, яких набуває студент, об'єднані в групи (цикли): спортивні (ігрові та неігрові), прикладні (проведення фіззарядки, орієнтування, загартування); медико-біологічні (правила гігієни та харчування, знання про будову й закономірності функціонування організму, надання невідкладної допомоги тощо) [17, с. 16]. Проте є цикл дисциплін загального (філософія, соціологія, історія, екологія) та педагогічного профілю, котрі скеровані на вироблення гностичних вмінь і навичок, зорієнтованих на розвиток особистості – самонавчання, самопізнання, самоконтроль, самовдосконалення [17].

Самовдосконалення й самоосвіта є атракторами (потенційними зонами розвитку) особистості вчителя. В цьому плані вища освіта виконує не тільки формувальну, а й стимулювальну й орієнтувальну функції, хоча джерело самовдосконалення лежить в мотиваційній сфері. Це – основний компонент усієї ієрархії педагогічного впливу на майбутнього вчителя фізичної культури. У зв'язку з цим дослідниця О. Шабаліна зазначає, що в основі оволодіння студентом фізичною й спортивною досконалістю, компетентностями, педагогічною майстерністю, морально-вольовими якостями й іншими обов'язковими компонентами його особистості є професійно-ціннісні орієнтації й глибинна мотивація [18, с. 40].

У вітчизняній педагогічній думці потреба й здатність до самоосвіти й самовдосконалення розглядається як ступінь зрілості особистості, яку не потрібно примушувати навчатися, оскільки це є її сформованою внутрішньою потребою: «У вітчизняній психології проблема особистісної зрілості була вперше поставлена і послідовно вирішувалася з позиції особистісно-діяльнісного підходу, основи якого були закладені у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, П. Каптерєва, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та ін., в яких особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, яка сама, формується у діяльності і в спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності та спілкування. Педагогічний аспект розуміння особистісної зрілості ґрунтується на ідеях суб'єктивного досвіду особистості, її соціалізації, саморозвитку, самовдосконалення, а також гуманізації та особистісно орієнтованого підходу в освіті» [19, с. 41].

Основними шляхами самовдосконалення майбутнього учителя фізичної культури є комплекс внутрішніх особистісних потреб (потреба у фізичному, інтелектуальному, духовному, професійному самовдосконаленні), що реалізуються у конкретних видах зовнішньої та внутрішньої (психологічної) діяльності: самоконтроль, самоорганізація, самонавчання, самоосвіта тощо. Як зазначає І. Зязюн, досягти педагогічної майстерності навіть в ідеально організованих умовах вищої освіти неможливо без кореляції суміжних процесів: навчання і самонавчання, виховання і самовиховання, вдосконалення і самовдосконалення [20].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні саморозвитку в контексті формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз і синтез літературних джерел, порівняння, систематизація, узагальнення, абстрагування, гіпотетико-дедуктивний, індивідуалізація, класифікація, аналогії.

Виклад основного матеріалу. В сучасному розумінні ПМ – це стан і певний рівень особистості вчителя, діалектичне поєднання його особистих та професійних якостей, що дозволяють високоякісно досягати часткових та загальних педагогічних цілей. У проекції на особистість вчителя фізичної культури ПМ – здатність творчо вирішувати педагогічні проблеми під час заняття з фізичної культури, організувати навчально-виховний процес із залученням високої культури, професійних знань, фізичних навичок тощо на основі компетентнісного, діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів, глибоких педагогічних знань, досвіди, широкому кругозорі, особистісній культурі, творчості й педагогічному такті. При цьому ПМ є відносно завершеним процесом, тому при діагностуванні рівня ПМ необхідно орієнтуватися на достатній рівень для педагога з відповідним стажем і досвідом.

Більшість науковців сходяться на думці, що педагогічна майстерність має як мінімум теоретичну, технологічну та організаторську складову, а вищий рівень педагогічної майстерності обов'язково ґрунтується на педагогічних здібностях, особистісній (щодо учня й самого себе) спрямованості діяльності вчителя, його гуманістичній інтенції та творчому підході.

На практиці ПМ діагностується переважно ситуативно, як спроможність ефективно вирішувати конкретні педагогічні проблеми. В майбутніх вчителів фізичної культури ПМ базується також на акмеологічному підході – демонстрування й утілення необмежених можливостей людини в царині фізичного розвитку й спорту.

Проблемним питанням залишається те, що розвиток достатнього й високого рівня педагогічної майстерності залежить від професійної придатності (педагогічні здібності), особистої мотивованості студента, його здатності до саморозвитку й не може бути сформованою належним чином тільки під час навчання в університеті.

Ми погоджуємося з академіком І. Зязюном в тому, що сутність майстерності – в особистості вчителя, в його позиції, здатності виявляти творчу ініціативу на ґрунті реалізації власної системи цінностей [20, с. 29].

Виходячи з розуміння майстерності як комплексу якостей особистості, разом з І. Зязюном до них відносимо гуманістичну спрямованість учителя, професіоналізм його знань, педагогічні здібності і педагогічну техніку. Ці якості є елементами педагогічної майстерності. Схарактеризуємо коротко кожний із цих елементів.

Гуманістична спрямованість особистості учителя (найголовніша характеристика майстерності). Це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків; вияв професійної ідеології учителя, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності.

До складу гуманістичної спрямованості належить і педагогічна спрямованість особистості педагога. Педагогічна

спрямованість особистості педагога – така характеристика його особистості, що відображає схильність до навчально-виховної діяльності і здатність досягати в її ході значущих і високих результатів.

Складові спрямованості учителя – ціннісні орієнтації на себе – самоутвердження (щоб бачили в мені кваліфікованого, вимогливого учителя); на засоби педагогічного впливу (коли найважливіше для учителя – програма, засоби, способи їх пред'явлення); на школяра (дитячий колектив); на мету педагогічної діяльності (на допомогу школяреві в розвитку – гуманістична стратегія).

Головна спрямованість учителя-майстра – на мету (гуманізація діяльності) при гармонійно скоригованих інших її видах – прагнення до самоутвердження, вибір відповідних засобів, врахування потреб вихованців.

Можна виокремити чотири стадії розвитку педагогічної спрямованості:

- 1) виявлення інтересу до професії як відображення потреби набути саме цю професію;
- 2) формування стійкого інтересу до педагогічної діяльності;
- 3) формування цілеспрямованості в оволодінні основами педагогічної майстерності;
- 4) становлення комплексу якостей, що є професійно необхідними для педагогічної діяльності.

Професійна компетентність учителя є підвалиною педагогічної майстерності. Зміст цього компонента становлять глибокі професійні знання, навички та вміння, професіоналізм у галузі психології та педагогіки, досконала методика здійснення навчально-виховних заходів. Важливою особливістю професійних педагогічних знань є їх комплексність, що потребує від учителя уміння синтезувати матеріал для успішного розв'язання педагогічних задач. Розв'язання кожної педагогічної задачі актуалізує всю систему педагогічних знань учителя, які виявляються як єдине ціле. Крім комплексності і узагальненості вони повинні характеризуватися особистісною забарвленістю.

На ґрунті професійних знань формується педагогічна свідомість – принципи і правила, які є засадовими щодо дій і вчинків учителя. Ці принципи і правила кожний педагог виробляє на підставі власного досвіду, але осмислити, усвідомити їх можна лише за допомогою наукових знань, що потребують систематичного поповнення.

Отже, зміст професійної компетентності – це знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології, а також уміння синтезувати різні науки і аналізувати та вирішувати педагогічні задачі.

Педагогічна техніка – форма організації поведінки учителя. Педагогічна техніка – це вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу на інших (вербальними і невербальними засобами). Знання, спрямованість і здібність без умінь, без володіння способами дій не є гарантією високих результатів.

Педагогічні здібності – комплекс якостей особистості, який відповідає вимогам педагогічної діяльності і забезпечує легке оволодіння цією діяльністю і досягненні в ній високих показників. Вони залежать від особливостей перебігу психічних процесів, що сприяють успішній педагогічній діяльності. Майстерність учителя є показником рівня розвитку педагогічних здібностей.

Отже, педагогічна майстерність – це система, усі складники якої взаємопов'язані, їм властивий саморозвиток, а не лише зростання під впливом зовнішніх чинників. Гуманістична спрямованість, яка допомагає відповідно до можливостей особистості і вимог суспільства побудувати педагогічний процес, виступає системоутворюючим фактором.

Фундаментом розвитку професійної майстерності учителя, який надає йому глибини і усвідомлення дій, є професійні знання. Ці два елементи утворюють кістяк високого рівня професіоналізму в діяльності і забезпечують стійкість системи. Педагогічна техніка спирається на знання і здібності і дозволяє всі засоби впливу пов'язати з метою, гармонізуючи структуру педагогічної майстерності.

Педагогічна майстерність формується в рамках особистісно орієнтованого навчання та виховання і суб'єкт-суб'єктної взаємодії, головним стимулом для яких є високий рівень самосвідомості та мотивації студента. Для останнього саморозвиток, самовдосконалення, самодисципліна та самонавчання мають більшу вагу, ніж для інших педагогічних спеціальностей, оскільки майбутній викладач фізичної культури формується не тільки за умов успішного засвоєння ЗУН, а й постійної особистої роботи над власними фізичними, інтелектуальними та духовними кондиціями.

Гностичні та саморозвивальні вміння теоретично зосереджені в циклі дисциплін загального (філософія, соціологія, історія, екологія) та педагогічного профілю, проте в основі саморозвитку особистості лежить діяльнісно-особистісний компонент, який реалізовується при наявності психологічних феноменів: рефлексії, саморегуляції та внутрішній мотивації.

Проведений аналіз досліджень (А. Макаренко, О. Лавриненко, В. Сухомлинський, О. Отич, В. Семиченко, М. Солдатенко, О. Пинзеник та ін.) показав, що поняття «педагогічна майстерність» науковці трактують як систему, що охоплює всі структурні компоненти педагогічної компетентності, високий рівень прояву яких у теоретичній і практичній діяльності педагога сприяє збагаченню його загальної культури, розвитку гуманістичної спрямованості його діяльності, вдосконаленню його творчих здібностей.

Представники наукової школи І. Зязюна (Є. Барбіна, В. Гриньова, О. Дубасенюк, О. Пехота, С. Сисоєва, Н. Тарасевич та ін.) під педагогічною майстерністю розуміють комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Узагальнюючи висновки науковців Г. Балахнічової, П. Єфіменко, Т. Матвійчук, В. Огульчанського, В. Папучі, педагогічну майстерність майбутнього учителя фізичної культури визначаємо як високий рівень розвитку особистості учителя, який у змозі творчо, оперативно, нестандартно, високопрофесійно вирішувати часткові й загальні педагогічні проблеми, застосовуючи, як набуті компетенції, так і власний досвід, інтелект, педагогічне чуття й такт.

Аналіз наукових праць дав нам змогу розкрити структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, яка може бути представлена в єдності таких компонентів: мотиваційного, знаннєвого, діяльнісного, ціннісного та особистісного.

Мотиваційний компонент виявляється в усвідомленні соціально значущих мотивів до розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; у повноті уявлення про свою професійну діяльність; в усвідомленні власної соціальної відповідальності; у мотивації до досягнення успіху в професії; у ступені турботи про особистісне та професійне зростання; у бажанні досягти педагогічних цілей.

Знаннєвий компонент передбачає наявність сукупності знань про педагогічну культуру та її складову – педагогічну майстерність, що базовані на гуманістичних ідеалах; зміст, методи й форми розвитку педагогічної майстерності.

Діяльнісний компонент відображає розвиток професійно-педагогічних умінь і навичок (конструктивних, організаційних, комунікативних, гностичних), необхідних для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.

Ціннісний компонент передбачає розвиток цінностей, що характеризують особистісні якості майбутнього учителя фізичної культури (гуманність, справедливість, працелюбність, відповідальність, вимогливість до себе); прагнення й інтерес до оволодіння знаннями та вміннями, ціннісне ставлення до феномену педагогічної майстерності.

Особистісний компонент відображає професійно-педагогічні якості, що формуються в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (любов і повага до дітей, інтерес до педагогічної професії) та їхні особистісні якості (емпатійність, толерантність, комунікабельність, конгруентність, активність, самостійність, ініціативність, креативність, гнучкість мислення, потреба в самопізнанні, саморозвитку, самовдосконаленні); здатність до професійної рефлексії.

Аналіз наукової літератури дав нам змогу охарактеризувати термін «критерій» під яким дослідники розуміють об'єктивну ознаку, на основі якої проводиться порівняльна оцінка або класифікація педагогічних процесів чи фактів, які підлягають вивченню [21]. Підтримуємо визначення, що показник є певною рисою, подією або явищем, на основі якого ми доходимо висновку стосовно того, що нас цікавить, в чому ми впевнені або впевнені більше, ніж звичайно [21].

Принципи відбору критеріїв розглядаються у педагогічних працях Н. Кузьміною [22], В. Сластьоніним [23] і Г. Тарасенко [24]. Обґрунтування системи критеріїв дало змогу провести порівняльний аналіз показників, рівнів та компонентів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки.

Відповідно до компонентів педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури нами запропоновано такі критерії її розвитку: мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісний та особистісний.

Мотиваційний критерій характеризується показниками: позитивна мотивація до професійної діяльності, потреба стати учителем фізичної культури, що завершується спонуканням – стати педагогом-майстром, переважання мотиву досягнення успіху в професійній діяльності учителя фізичної культури.

Когнітивний критерій вимірюється показниками: чіткі знання про педагогічну майстерність та її прояви у професійній діяльності учителя фізичної культури, обізнаність з її структурними елементами, із методами, формами, технологіями розвитку педагогічної майстерності.

Поведінковий критерій передбачає такі показники: володіння технікою спілкування, уміння конструктивно розв'язувати конфлікти; діалогічний стиль взаємодії; уміння організувати індивідуальні, групові, колективні форми роботи із учнями, застосовувати педагогічну майстерність для вирішення професійних завдань.

Ціннісний критерій відображає ціннісне ставлення до професійної діяльності, сформовані ціннісні орієнтації, розуміння свого місця у світі, усвідомлення власного соціального статусу, адекватна оцінка себе та оточуючих.

Особистісний критерій підкреслює важливість розвитку емпатії, толерантності, рішучості, наявність адекватної самооцінки, здатності до конструктивної критики, гнучкість, самостійність та ініціативність.

Означені критерії дали змогу виокремити рівні розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури: творчий, продуктивний, репродуктивний, елементарний.

Творчий рівень розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури характеризується ґрунтовними знаннями з психолого-педагогічних і фахових дисциплін. Студенти володіють набутими знаннями, використовують їх у нестандартних професійних ситуаціях. Зростає усвідомлення значення одержаних знань для досягнення професіоналізму в майбутній діяльності. Студенти здатні інтегрувати набуті теоретичні знання фахових дисциплін з практичною діяльністю. Знання мають креативний, творчий, поліфункціональний характер, їм властива системність взаємозв'язків. Спостерігається розуміння механізмів удосконалення професійної діяльності, їх застосування до моделювання виробничих ситуацій і процесів. Студенти спроможні самостійно здобувати нові знання та застосовувати їх у практичній діяльності.

Продуктивний рівень розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури характеризується достатньою самостійністю та системністю знань з психолого-педагогічних дисциплін. Предметні знання недостатньо інтегровані. Спостерігається задовільне уміння виконання професійних завдань у змодельованих педагогічних ситуаціях. Студент припускається помилок у виборі оптимального способу вирішення завдання. До розв'язання завдань підходить із стандартних позицій, репродуктивно. Використовує набуті педагогічні вміння та навички під час вивчення суміжних предметів. Навички та вміння розв'язувати професійні завдання на основі інноваційних технологій розвинені недостатньо. Педагогічне моделювання виробничої ситуації чи явища студент здійснює з певними труднощами. Значення педагогічної майстерності в професійній діяльності усвідомлює нечітко, неглибоко.

Репродуктивний рівень розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури характеризується обмеженою кількістю педагогічних знань та умінь, необхідних для забезпечення типових завдань професійної діяльності. Знання носять репродуктивний характер. Студент не повністю усвідомлює значення, місце та роль одержаних педагогічних знань, педагогічної майстерності у майбутній професійній діяльності. Орієнтованість на набуття багатофункціональних комплексних умінь практично відсутня. Навички недостатньо автоматизовані. Трансформація умінь з однієї діяльності на іншу майже не

спостерігається. Знання щодо важливості одержаних знань є поверховими. Знання та вміння використання форм, методів, засобів та особливостей забезпечення типових завдань викладацької діяльності майже не сформовані.

Елементарний рівень розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури характеризується відсутністю комплексних знань із психолого-педагогічних дисциплін, необхідних для розв'язання простих, стандартних завдань; не усвідомленням значення, місця та ролі одержаних педагогічних знань, педагогічної майстерності у майбутній професійній діяльності. Сформованість знань та умінь для забезпечення педагогічної діяльності відсутня. Професійні навички не автоматизовані. Трансформація умінь з однієї до іншої діяльності майже не прослідковується. Навички і вміння застосування педагогічного інструментарію, методів, алгоритмів не розвинені.

Зазначені рівні використано для вивчення стану розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури.

Висновки. Під педагогічною майстерністю розуміють високий рівень розвитку особистості вчителя, який у змозі творчо, оперативно, нестандартно, високопрофесійно вирішувати часткові й загальні педагогічні проблеми, застосовуючи, як набуті компетенції, так і власний досвід, інтелект, педагогічне чуття й такт.

Узагальнюючи висновки науковців Г. Балахнічової, П. Єфіменко, Т. Матвійчук, В. Огульчанського, В. Папучі, педагогічну майстерність майбутнього учителя фізичної культури визначаємо як високий рівень розвитку особистості учителя, який у змозі творчо, оперативно, нестандартно, високопрофесійно вирішувати часткові й загальні педагогічні проблеми, застосовуючи, як набуті компетенції, так і власний досвід, інтелект, педагогічне чуття й такт.

На основі аналізу наукових праць схарактеризовано структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, що представлена в єдності таких компонентів: мотиваційного, знаннєвого, діяльнісного, ціннісного та особистісного.

Відповідно до компонентів педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури запропоновано критерії: мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісний та особистісний. Означені критерії дали змогу виділити рівні розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури: творчий, продуктивний, репродуктивний, елементарний. Зазначені рівні використано для вивчення стану розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури.

Література

1. Бекасова С. Н. Информационные потребности студентов как фактор профессионального и личностного развития (на материале цикла педагогических дисциплин) : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 19.00.03 «Психология развития» / С. Н. Бекасова ; [СПбГАФК им. П. Ф. Лесгафта]. – СПб., 1999. – 24 с.
2. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно ориентированного образования : монография / Е. В. Бондаревская. – Ростов н/Д : изд-во Ростовского пед. ун-та, 2000. – 354 с.
3. Демченко І.І., Максимчук Б.А., Протас О. Л., Козій О. М., Демчишина О. В., Сагач О. М., Плетеницька Л. С., Максимчук І. А. Динаміка розвитку педагогічної майстерності та взаємодія факторів її формування / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. – Випуск 1 (121) 20. – с. 114 (С. 34-39)
4. Максимчук Б., Максимчук І. Освітні технології розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури / Традиції та інновації в сучасній педагогічній діяльності: європейський вимір. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2019. 96 с. (С. 50-52)
5. Максимчук І. А., Малихін А. О., Демченко І. І., Височан Л. М., Філоненко Л. В., Білозерська Г.О., Лісниченко Ю.М., Максимчук Б. А. Структура педагогічної майстерності у контексті інтровертних характеристик фахівця / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019 – Випуск 12 (120) 19. – 123 с. (С. 82-89)
6. Бабій І. В., Максимчук Б. А., Малихін А. О., Сивохоп Е. М., Короткіх М. А., Грицун Ю.М., Мальяр Н. С., Максимчук І. А. Історині передумови розвитку педагогічної майстерності / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019 – Випуск 11 (119) 19. – 191 с. (С. 12-18)
7. Максимчук Б. А., Овчарук В. В., Карасевич С. А., Овчарук В. Г., Петришин П. В., Шкірта М. І., Трифан О. М., Максимчук І. А. Педагогічна майстерність майбутніх учителів фізичної культури як предмет наукових досліджень / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019 – Випуск 11 (119) 19. – с. 191 (С. 129-134)
8. Максимчук Б. А. Аналіз нормативно-правової бази підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті розвитку їхньої педагогічної майстерності / Б. А. Максимчук // Педагогічний альманах: збірник наукових праць : – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Випуск 41. – С. 106-112.
9. Максимчук Б. А. Педагогічна майстерність учителів фізичної культури як предмет наукових досліджень / Б. А. Максимчук // Таврійський вісник освіти : – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. № 2 (66). – С. 12-22.
10. Максимчук Б. А. Сучасний стан розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури / Б.

- А. Максимчук // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. – Київ, 2019. – Вип. 3 (111) 19. – С. 92–97.
11. Рабійчук С. О., Ребрина А.А., Максимчук Б. А., Максимчук І. А. Система ціннісних орієнтацій професійної діяльності волонтера / Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2019. – Випуск 57. -208 с. (С. 137-144)
12. Максимчук Б. А. Використання новітніх освітніх технологій розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури / Актуальні проблеми вищої професійної освіти. VII Міжнародна науково-практична конференція 22 березня 2019 року / Національний авіаційний університет, Київ, 2019. С. 89-90 <http://kpppo.nau.edu.ua/files/Konfer2019.pdf>
13. Максимчук Б. А., Максимчук І. А. Формування елементів педагогічної майстерності у майбутніх соціальних працівників : Навчальний посібник / уклад.: Максимчук Б. А. – Вінниця, 2019. – 99 с.
14. Пинзеник О. М. Розвиток професійної майстерності викладача вищого педагогічного навчального закладу I-II рівнів акредитації. Дис... канд. пед. наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Олена Мафтеївна Пинзеник. – Херсон – 2010. – 268 с.
15. Андрієвський Б. М. Інтегрована характеристика викладача вищої школи / Б. М. Андрієвський // Зб. наук. праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2007. – Вип. 77. – С. 172 – 175.
16. Мушкетер Р. Підготовка вчителів фізичного виховання у польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів. Дис...канд. пед. наук. – 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Радослав Мушкетер. – Тернопіль, 2006. – 553 с.
17. Раменская Т.Н. Практическая подготовка – фундамент воспитания специалистов в области спорта. // Теория и практика физической культуры. – 1988. – №2. – С. 16– 17.
18. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования : дис. ... доктора пед. наук : 13. 00. 08 / Шабалина Ольга Леонидовна. – М., 2003. – 320 с.
19. Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання й процесі професійної підготовки. Дис...канд. пед. наук. – 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Тетяна Фартівна Матвійчук. – Львів, 201 с.
20. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
21. Професійна освіта : Словник : Навч. Посіб. / [уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К.: Вища школа, 2000. – 390 с.
22. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1967. – 183 с.
23. Слостенни В. А. Педагогика профессионального образования / Слостенни В. А. – М. : Академия, 2006. – 368 с.
24. Тарасенко Г. С. Професійна культура вчителя: досвід дефінітивного аналізу / Г.С. Тарасенко // Культура і вчитель : збірник наук.-методичних праць / Авт.колектив під кер. А.Б. Щербо. Відп. ред. Д.М. Джола. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2003. – С. 28-32.

Reference

1. Bekasova S. N. (1999). Information needs of students as a factor of professional and personal development (on the material of the cycle of pedagogical disciplines). PhD thesis. 24.
2. Bondarevskaya E. V. (2000). Theory and practice of personal oriented education. Monograph. Rostov on Don. 354.
3. Demchenko I.I., Maksymchuk B. A., Protas O. L., Koziy O. M., Demchishina O. V., Sahach O. M., Pletenytska L. S., Maksymchuk I. A. (2020). Dynamics of development of pedagogical skills and interaction of factors of its formation. Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 1 (121) 20. 114 (34-39).
4. Maksymchuk B., Maksymchuk I. (2019). Educational technology of pedagogical skill development at future teachers of physical culture. Traditions and innovations in modern pedagogical activity: European dimension. Collection of scientific works on the materials of the scientific and practical conference. Ismail, 96. (50-52).
5. Maksymchuk I. A., Malikhin A. O., Demchenko I. I., Vysochan L. M., Filonenko L. V., Bilozerska H.O., Lisnichenko Y.M., Maksymchuk B. A. (2019). Structure of pedagogical skills in the context of introverted characteristics of the specialist. Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 12 (120)19, 123 (82-89).
6. Babiy I. V., Maksymchuk V. A., Malykhin A. O., Syvokhop E. M., Korotkikh M. A., Grytzun Y.M., Maliar N. S., Maksymchuk I. A. (2019). Historical prerequisites for pedagogical skills development. Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 11 (119) 19, 191. (12-18).
7. Maksymchuk B. A., Ovcharuk V. V., Karasevich S. A., Ovcharuk V. H., Petryshin P. V., Shkirta M. I., Trifan O. M., Maksymchuk I. A. (2019). Pedagogical skill of physical culture future teachers as a subject of scientific research. Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 11 (119) 19, 191 (129-134).
8. Maksymchuk B. A. (2019). Analysis of the legislative framework for training of future teachers of physical culture in the context of the development of their pedagogical skills. Pedagogical almanac: collection of scientific works. Kherson, 41. 106-112.
9. Maksymchuk B. A. (2019). Pedagogical skill at teachers of physical culture as a subject of scientific research. Tavriyskyi bulletin of education. Kherson, 2 (66), 12-22.

10. Maksymchuk B. A. Modern state of development of pedagogical skill of physical culture future teachers. (2019). Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 3 (111) 19. 92-97.
11. Rabiychuk S. O., Rebryna A.A., Maksymchuk B. A., Maksymchuk I. A. (2019). The system of value orientations of professional activity of the volunteer. Scientific notes of Mykhailo Kotsyubynskiy Vinnitsa State Pedagogical University, Series: pedagogy and psychology, 57. 208. (137-144).
12. Maksymchuk B. A. (2019). Using the Latest educational technologies for the development of pedagogical skills of future teachers of physical culture. Topical Problems of Higher Vocational Education. Kiev, 89-90 <http://kpppo.nau.edu.ua/files/Konfer2019.pdf>
13. Maksymchuk B. A., Maksymchuk I. A. (2019). Formation of elements of pedagogical skill in future social workers. Tutorial. Vinnitsa, 99.
14. Pynzenyk O. M. (2010). Professional skills development at teacher of higher pedagogical educational institution of the I-II accreditation levels. PhD thesis. Kherson, 268.
15. Andriyevskiy B. M. (2007). The integrated characteristic of the higher school teacher. Selection of works. Kherson, 77. 172 – 175.
16. Mushketa R. (2006). Training physical education teachers to evaluate educational achievements of pupils in Poland. PhD thesis. Ternopil, 553.
17. Ramenskaya T. N. (1988). Practical training - foundation of specialists' education in the field of sports. Theory and practice of physical culture, 2. 16-17.
18. Shabalina O. L. (2003). General training of physical education teacher in the system of higher vocational education. PhD thesis. 320.
19. Matviychuk T. F. Formation of pedagogical skills at future teachers of physical education and the process of professional training. PhD thesis. Lviv, 201.
20. Zyazyun I. A., Kramushchenko L. V., Kryvonos I. F. (2008). Pedagogical skills: textbook, 3. 376.
21. Professional education. Dictionary. Manual. Edited by N. G. Nichkalo. 2000. 390.
22. Kuzmina N.V. (1967). Essays of the psychology of teacher labor. Psychological structure of teacher activity and formation of his personality. University of Leningrad, 183.
23. Slastenin V. A. (2006). Pedagogy of vocational education. Academy. 368.
24. Tarasenko, H. S. (2003). Professional culture of teacher: the experience of a definitive analysis. In A. Shcherbo (Ed.), Culture and Teacher (pp. 28-32). Vinnytsia: M. Kotsyubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).19
УДК: 796.42.015

Малинський І.Й.
*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор,
директор ННІ спеціальної фізичної і бойової підготовки
Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь*
Сергієнко Ю.П.
*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
заступник директора ННІ спеціальної фізичної і бойової підготовки
Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь*
Чаплицький В. П.
*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри хортингу та реабілітації ННІ
спеціальної фізичної і бойової підготовки
Університету державної фіскальної служби України, Ірпінь*
Тарангул Д. О.
*кандидат географічних наук, старший науковий співробітник
Університету державної фіскальної служби України, Ірпінь*
Лаврентьєв О.М.
*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри хортингу та реабілітації ННІ
спеціальної фізичної і бойової підготовки
Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь*

РЕКРЕАЦІЯ В СПОСОБІ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті здійснено спробу узагальнити сучасні погляди науковців на проблему організації рекреаційної діяльності в системі фізичної культури та спорту. Встановлено, що важливого значення набуває наукова організація рекреаційної діяльності. Наведено основні підходи до визначення понять «фізична рекреація», «рекреаційна діяльність». Визначено напрямки рекреаційної діяльності, зокрема рекреаційно-туристична та рекреаційно-оздоровча діяльність.